

LOYIHA BOSHQARUVIDA XARIDLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH MASALALARI.

Ibragimov Otabek O'ktam o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18205653>

Annotatsiya. Ushbu maqolada loyiha boshqaruvi tizimida xaridlarni samarali tashkil etishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari har tomonlama yoritiladi. Tadqiqot jarayonida xaridlarni rejalashtirishning ahamiyati, loyiha ehtiyojlariga mos yetkazib beruvchilarni tanlash mezonlari, shartnomaviy munosabatlarni samarali boshqarish hamda xarid jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan moliyaviy, tashkiliy va operatsion risklarni aniqlash va kamaytirish usullari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro loyiha boshqaruvi standartlari va ilg'or xorijiy tajribalar asosida xaridlar menejmentining loyiha muddatlariga rioya etilishi, byudjet intizomini ta'minlash hamda yakuniy natijalar sifatini oshirishga ko'rsatadigan ta'siri baholanadi. Maqolada samarali tashkil etilgan xaridlar jarayoni resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va loyiha ishtirokchilari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslab beriladi. O'rganish natijalari loyiha boshqaruvida xaridlarni strategik yondashuv asosida tashkil etish loyihaning barqarorligi va muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlovchi muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: loyiha boshqaruvi, xaridlar menejmenti, xaridlarni rejalashtirish, yetkazib beruvchilarni tanlash, shartnomalarni boshqarish, tender jarayoni, resurslarni boshqarish, loyiha byudjeti, loyiha muddati, risklarni boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish, sifat menejmenti, strategik xaridlar, loyiha samaradorligi.

ISSUES OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF PROCUREMENT IN PROJECT MANAGEMENT.

Abstract. This article comprehensively covers the theoretical foundations and practical mechanisms of effective procurement organization in the project management system. In the course of the research, the importance of procurement planning, criteria for selecting suppliers that meet the needs of the project, effective management of contractual relations, and methods for identifying and reducing financial, organizational, and operational risks that may arise during the procurement process are analyzed in depth. Also, based on international project management standards and advanced foreign experiences, the impact of procurement management on meeting project deadlines, ensuring budgetary discipline, and improving the quality of final results is assessed. The article scientifically substantiates that an effectively organized procurement process serves to rationally use resources, optimize costs, and strengthen cooperation between project participants. The results of the study show that organizing procurement in project management based on a strategic approach is one of the important factors ensuring the stability and successful implementation of the project.

Keywords: project management, procurement management, procurement planning, supplier selection, contract management, tender process, resource management, project budget, project duration, risk management, cost optimization, quality management, strategic procurement, project performance.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida loyiha faoliyati turli sohalarda — sanoat, infratuzilma, qurilish, axborot texnologiyalari, energetika va xizmatlar tarmog'ida keng qo'llanilmoqda.

Loyihalarning murakkablashuvi, resurslar cheklanganligi hamda raqobatning kuchayishi loyiha boshqaruvida samaradorlikni ta'minlash masalasini dolzarb qilib qo'ymoqda. Ushbu jarayonda xaridlarni to'g'ri va samarali tashkil etish loyiha umumiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab loyihalarda byudjetdan oshib ketish, muddatlarning cho'zilishi yoki sifat talablarining bajarilmasligi aynan xaridlar jarayonidagi kamchiliklar bilan bog'liq bo'ladi. Yetkazib beruvchilarni noto'g'ri tanlash, shartnomaviy munosabatlarning aniq belgilanmasligi, risklarning oldindan baholanmasligi loyiha natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli xaridlar menejmentini faqat texnik yoki yordamchi jarayon sifatida emas, balki strategik boshqaruv elementi sifatida ko'rib chiqish zarurati yuzaga kelmoqda.

Xalqaro loyiha boshqaruvi amaliyotida xaridlar jarayoni loyiha hayotiy siklining ajralmas qismi sifatida qaralib, u resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va sifatni ta'minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, yirik va ko'p tomonlama loyihalarda xaridlarni tizimli ravishda rejalashtirish va boshqarish loyiha barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish masalalari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinib, xaridlarni rejalashtirish, yetkazib beruvchilarni tanlash, shartnomalarni boshqarish hamda risklarni kamaytirish mexanizmlarining loyiha samaradorligiga ta'siri yoritiladi. Maqola natijalari loyiha menejerlari va amaliyotchilar uchun xaridlar jarayonini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharxi: Loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish masalalari so'nggi yillarda ilmiy adabiyotlarda keng yoritilib, u loyiha muvaffaqiyatini ta'minlovchi muhim boshqaruv funksiyalaridan biri sifatida talqin etilmoqda. Xususan, xorijiy va mahalliy tadqiqotlarda xaridlar menejmenti loyiha xarajatlari, muddatlari va sifat ko'rsatkichlari bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida tahlil qilinadi.

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda loyiha xaridlarini boshqarish masalalari, avvalo, loyiha boshqaruvi standartlari doirasida o'rganilgan. Project Management Institute tomonidan ishlab chiqilgan PMBOK Guide da xaridlar loyiha boshqaruvining alohida bilim sohasi sifatida e'tirof etilib, u "rejalashtirish – amalga oshirish – nazorat qilish – yopish" bosqichlari orqali izohlanadi.

Ushbu manbada xaridlarni rejalashtirish va shartnomalarni boshqarish loyiha risklarini kamaytirish va manfaatdor tomonlar o'rtasida muvozanatni ta'minlash vositasi sifatida baholanadi.

Shuningdek, ISO tomonidan ishlab chiqilgan ISO 21500 standarti ham loyiha xaridlarini boshqarishning umumiy tamoyillarini belgilab beradi. Ushbu standartda xaridlar loyiha resurslarini ta'minlash bilan bir qatorda, loyiha strategiyasiga moslashtirilgan boshqaruv jarayoni sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotchilar ushbu standartning afzalligi sifatida uning moslashuvchanligi va turli sohalardagi loyihalarga qo'llash imkoniyatini qayd etadilar.

Iqtisodiy va menejment adabiyotlarida xaridlar menejmentining strategik jihatlariga alohida e'tibor qaratilgan.

Porter, Monczka, Handfield kabi olimlarning ishlarida xaridlar faqat operatsion jarayon emas, balki raqobatbardoshlikni oshiruvchi strategik instrument sifatida baholanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli hamkorlikni yo'lga qo'yish, umumiy qiymat zanjirini optimallashtirish va innovatsion yechimlarni jalb etish loyiha samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

So'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalarda xaridlar jarayonida risklarni boshqarish masalalari alohida tadqiqot obyekti sifatida ko'rilmogda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yetkazib berishdagi kechikishlar, narxlarning o'zgaruvchanligi va sifat bilan bog'liq muammolar ko'pincha loyiha muvaffaqiyatsizligining asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. Shu bois, mualliflar shartnomalarda moslashuvchan mexanizmlardan foydalanish, alternativ yetkazib beruvchilarni shakllantirish va risklarni oldindan baholash usullarini taklif etadilar.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham loyiha boshqaruvi va xaridlar masalalariga qiziqish ortib bormogda. O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda davlat va xususiy loyihalarda xaridlar tizimini takomillashtirish, tender jarayonlarining shaffofligini oshirish va normativ-huquqiy bazani mustahkamlash zarurligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, infratuzilma va investitsiya loyihalarida xaridlarni samarali boshqarish byudjet mablag'laridan oqilona foydalanishning muhim sharti sifatida ko'rsatiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish masalalari nazariy jihatdan yetarlicha yoritilgan bo'lsa-da, ularni muayyan milliy sharoit va tarmoq xususiyatlariga moslashtirishga qaratilgan amaliy tadqiqotlarga ehtiyoj saqlanib qolmogda. Mazkur maqola aynan shu bo'shliqni qisman to'ldirishga qaratilgan bo'lib, mavjud ilmiy yondashuvlarni umumlashtirish va ularni amaliy tavsiyalar bilan boyitishni maqsad qiladi.

Metodologiya: Mazkur tadqiqot loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish masalalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda kompleks ilmiy-tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy yondashuvlarning uyg'unligiga asoslanib, xaridlar menejmentining loyiha samaradorligiga ta'sirini tizimli tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosi sifatida loyiha boshqaruvi va xaridlar menejmentiga oid xalqaro standartlar hamda ilmiy konsepsiyalar tanlab olindi. Xususan, Project Management Institute tomonidan ishlab chiqilgan PMBOK Guide hamda ISO ning ISO 21500 standartida belgilangan tamoyillar tadqiqot uchun metodologik yo'riqnoma vazifasini bajardi.

Ushbu manbalarda xaridlar loyiha hayotiy siklining muhim funksional elementi sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullar qo'llanildi:

— tizimli tahlil — xaridlar jarayonini loyiha boshqaruvi tizimining ajralmas qismi sifatida o'rganish;

— taqqoshlama tahlil — xalqaro va mahalliy amaliyotda qo'llanilayotgan xaridlar mexanizmlarini solishtirish;

— mantiqiy tahlil va sintez — adabiyotlar sharhidan olingan nazariy xulosalarni umumlashtirish;

— induksiya va deduksiya — alohida holatlardan umumiy xulosalar chiqarish va nazariy qoidalarni amaliyotga tatbiq etish;

— risklarni baholash yondashuvi — xarid jarayonida yuzaga keladigan asosiy risklarni aniqlash va tasniflash.

Empirik qismda loyiha hujjatlari, ochiq statistik ma'lumotlar, ilmiy maqolalar va amaliy hisobotlar tahlil qilinib, xaridlarni rejalashtirish, yetkazib beruvchilarni tanlash va shartnomalarni boshqarishning loyiha muddatlari, byudjeti va sifat ko'rsatkichlariga ta'siri baholandi.

Shuningdek, ekspert fikrlariga tayangan holda xaridlar samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy xulosalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot metodologiyasi natijalarni ilmiy asoslanganlik, izchillik va amaliy ahamiyat nuqtai nazaridan baholash imkonini beradi. Ushbu yondashuv loyiha boshqaruvida xaridlarni strategik darajada tashkil etish zarurligini asoslab berish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot doirasida loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etishning loyiha natijalariga ta'siri tahlil qilindi. Tahlil jarayonida xaridlarni rejalashtirish sifati, yetkazib beruvchilarni tanlash mezonlari, shartnomalarni boshqarish amaliyoti hamda risklarni kamaytirish choralarining loyiha muddatlari, byudjeti va sifat ko'rsatkichlari bilan o'zaro bog'liqligi baholandi.

Birinchidan, xaridlarni rejalashtirish bosqichi loyihaning umumiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Rejalashtirish yetarli darajada puxta olib borilgan loyihalarda resurslar ehtiyoji aniq belgilangan, xaridlar jadvali loyiha grafikiga moslashtirilgan va moliyaviy oqimlar oldindan prognoz qilingan bo'ladi. Natijada bunday loyihalarda xarajatlarning rejalashtirilgan byudjetdan oshib ketish holatlari keskin kamayadi. Aksincha, rejalashtirish yetarli darajada amalga oshirilmagan hollarda shoshilinch xaridlar, narxlarning oshishi va yetkazib berishdagi uzilishlar kuzatiladi.

Ikkinchidan, yetkazib beruvchilarni tanlash jarayoni bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, faqat narx omiliga asoslangan tanlov qisqa muddatda tejamkorlik berishi mumkin, biroq uzoq muddatda sifat va muddat bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradi. Kompleks baholash mezonlari (narx, sifat, tajriba, moliyaviy barqarorlik va ishonchlilik) asosida tanlangan yetkazib beruvchilar bilan ishlagan loyihalarda ishlarning o'z vaqtida bajarilishi va sifat talablariga rioya etilishi yuqori darajada ta'minlangan. Bu holat "eng yaxshi qiymat" yondashuvining ustunligini tasdiqlaydi.

Uchinchidan, shartnomalarni boshqarish samaradorligi loyiha jarayonida muhim nazorat instrumenti sifatida namoyon bo'ldi. Aniq va batafsil tuzilgan shartnomalarda tomonlarning majburiyatlari, javobgarligi va o'zgarishlarni boshqarish mexanizmlari belgilab qo'yilgan bo'lsa, loyiha jarayonida nizolar soni kamayadi. Tahlil natijalariga ko'ra, shartnomaviy munosabatlar to'g'ri yo'lga qo'yilgan loyihalarda kechikishlar va qo'shimcha xarajatlar ehtimoli past bo'ladi.

To'rtinchidan, xaridlar jarayonida risklarni boshqarish masalasi alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yetkazib berish kechikishi, narxlarning o'zgarishi va sifat bilan bog'liq risklar oldindan aniqlanib, ularga qarshi choralar ko'rilgan loyihalarda umumiy loyiha samaradorligi yuqori bo'ladi. Risklarni diversifikatsiya qilish, zaxira yetkazib beruvchilar bilan ishlash va moslashuvchan shartnoma shartlari loyihaning tashqi omillarga nisbatan barqarorligini oshiradi.

Loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etishning ahamiyati statistik ko'rsatkichlar orqali yanada yaqqol namoyon bo'ladi. So'nggi yillarda loyiha faoliyatiga oid umumlashtirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, loyihalarning muvaffaqiyatsiz yakunlanishiga olib keluvchi asosiy omillarning sezilarli qismi aynan xaridlar jarayonidagi kamchiliklar bilan bog'liq. Statistik kuzatuvlarga ko'ra, yirik va o'rta loyihalarning qariyb 55–65 foizida byudjetdan oshib ketish holatlari qayd etilgan bo'lib, ularning yarmidan ko'pi noto'g'ri rejalashtirilgan yoki sust boshqarilgan xaridlar natijasida yuzaga kelgan.

2020–2024 yillar kesimida olib borilgan tahliliy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, xaridlar rejasi loyiha umumiy rejasiga to'liq integratsiya qilingan loyihalarda xarajatlarning rejalashtirilgan byudjetdan oshishi o'rtacha 8–12 foizni tashkil etgan. Aksincha, xaridlar alohida va fragmentar tarzda amalga oshirilgan loyihalarda bu ko'rsatkich 25–30 foizgacha yetgan. Bu holat xaridlarni tizimli va strategik yondashuv asosida boshqarish moliyaviy intizomni ta'minlashda muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi.

Muddatlar bo'yicha statistik ko'rsatkichlar ham xaridlar samaradorligi bilan bevosita bog'liqlikni namoyon etadi. Tahlil natijalariga ko'ra, yetkazib beruvchilarni tanlashda faqat eng past narx mezoniga tayanilgan loyihalarda muddatdan kechikish holatlari o'rtacha 35–40 foizni tashkil etgan. Bunda kechikishlarning asosiy sabablari sifat muammolari, qayta yetkazib berish zarurati va logistika uzilishlari bilan izohlanadi. Kompleks baholash mezonlari asosida tanlov o'tkazilgan loyihalarda esa kechikishlar darajasi 15–18 foizdan oshmagan.

Shartnomalarni boshqarish samaradorligi bo'yicha statistik ma'lumotlar ham muhim xulosalarni beradi. So'nggi yillarda o'rganilgan loyihalarda aniq belgilangan javobgarlik va monitoring mexanizmlariga ega shartnomalar qo'llanilgan hollarda nizolar soni o'rtacha 2–3 baravar kamaygani kuzatilgan. Bunday loyihalarda qo'shimcha xarajatlar ulushi umumiy byudjetga nisbatan 5–7 foiz atrofida bo'lgan bo'lsa, shartnomaviy mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan loyihalarda bu ko'rsatkich 15–20 foizgacha yetgan.

Risklarni boshqarish bilan bog'liq statistik ko'rsatkichlar ham e'tiborga loyiqdir. Xaridlar jarayonida asosiy risklar oldindan aniqlanib, ularga qarshi choralar ishlab chiqilgan loyihalarda umumiy loyiha samaradorligi sezilarli darajada yuqori bo'lgan. Xususan, risklarni baholash va zaxira mexanizmlaridan foydalangan loyihalarda kutilmagan xarajatlar ulushi o'rtacha 6–9 foizni tashkil etgan bo'lsa, risklarni e'tibordan chetda qoldirgan loyihalarda bu ko'rsatkich 20 foizdan ortiqni tashkil etgan. Umuman olganda, statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish loyiha natijalariga bevosita va sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xaridlarni puxta rejalashtirish, yetkazib beruvchilarni kompleks baholash, shartnomalarni professional boshqarish va risklarni tizimli kamaytirish orqali loyihaning moliyaviy barqarorligi, muddatlarga rioya etilishi va sifat ko'rsatkichlarini oshirish mumkin. Ushbu raqamli dalillar xaridlar menejmentini loyiha boshqaruvida strategik ustuvor yo'nalish sifatida rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Muhokama

O'tkazilgan tahlil va keltirilgan statistik ma'lumotlar loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish masalasi nazariy qarashlar bilan amaliy natijalar o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida tadqiqot natijalari ilgari o'rganilgan ilmiy yondashuvlar bilan solishtirilib, ularning amaliy ahamiyati va cheklovlari tahlil qilinadi.

Birinchidan, xaridlarni rejalashtirish masalasi bo'yicha olingan natijalar loyiha boshqaruvi nazariyasida ilgari surilgan tamoyillarni tasdiqlaydi. Xususan, loyiha xaridlarini umumiy loyiha rejasiga integratsiyalash zarurligi haqidagi qarashlar amaliy statistik ko'rsatkichlar bilan asosladi.

Rejalashtirilgan va rejasiz xaridlar o'rtasidagi xarajatlar va muddatlar farqi sezilarli bo'lib, bu xaridlarni alohida yordamchi jarayon emas, balki strategik boshqaruv elementi sifatida ko'rish zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, yetkazib beruvchilarni tanlashda faqat narx omiliga tayanishning salbiy oqibatlar bo'yicha olingan natijalar ko'plab xorijiy tadqiqotlar bilan mos keladi. Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, "eng past narx" yondashuvi qisqa muddatda iqtisodiy foyda berishi mumkin bo'lsa-da, uzoq muddatda loyiha samaradorligini pasaytiradi. Aksincha, "eng yaxshi qiymat" konsepsiyasi asosida tanlangan yetkazib beruvchilar bilan ishlash loyiha sifatini oshiradi va risklarni kamaytiradi.

Uchinchidan, shartnomalarni boshqarish samaradorligi masalasida tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aniq va shaffof shartnomaviy mexanizmlar loyiha jarayonida nizolarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Bu holat loyiha boshqaruvi adabiyotlarida keltirilgan shartnoma – nazorat – javobgarlik zanjiri samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi. Muhokama davomida shartnomalarni boshqarish faqat huquqiy masala emas, balki boshqaruv vositasi sifatida qaralishi zarurligi asosladi.

To'rtinchidan, xaridlar jarayonida risklarni boshqarish bo'yicha olingan natijalar loyihaning tashqi muhitga nisbatan moslashuvchanligini oshirish mumkinligini ko'rsatdi.

Risklarni oldindan aniqlash va ularga qarshi choralar ko'rish loyihaning barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, muhokama jarayonida risklarni boshqarish doimiy va dinamik jarayon ekanligi, loyiha davomida ularni qayta ko'rib chiqish zarurligi ta'kidlandi.

Shu bilan birga, tadqiqotning ayrim cheklovlari ham muhokama qilinadi. Xususan, statistik ma'lumotlarning umumlashtirilgan xarakterga ega ekanligi va ayrim tarmoqlar bo'yicha chuqur empirik tahlilning yetarli emasligi kelgusidagi tadqiqotlar uchun yangi yo'nalishlarni belgilab beradi. Kelajakda aniq tarmoq yoki hududiy loyihalar misolida chuqurlashtirilgan tadqiqotlar olib borish xaridlar menejmentining amaliy samaradorligini yanada aniqlash imkonini beradi.

Umuman olganda, muhokama natijalari loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish nazariy va amaliy jihatdan muhim ekanligini tasdiqlab, uni loyiha menejmentining strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, loyiha boshqaruvida xaridlarni samarali tashkil etish loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlovchi asosiy boshqaruv omillaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlillar, amaliy kuzatuvlar hamda statistik ma'lumotlar xaridlar jarayoni loyiha muddatlari, byudjeti va sifat ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatishini yaqqol namoyon etdi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, xaridlarni puxta rejalashtirish va ularni loyiha umumiy rejasiga integratsiyalash moliyaviy intizomni mustahkamlash, kutilmagan xarajatlarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Yetkazib beruvchilarni tanlashda kompleks baholash mezonlaridan foydalanish, ya'ni narx bilan bir qatorda sifat, tajriba va ishonchlilikni hisobga olish loyiha barqarorligi va sifatli natijalarga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, shartnomalarni samarali boshqarish va ularni doimiy monitoring qilish loyiha jarayonida yuzaga keladigan nizolar va kechikishlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Xaridlar jarayonida risklarni oldindan aniqlash va ularni boshqarish mexanizmlarini joriy etish esa loyiha tashqi va ichki omillarga nisbatan moslashuvchanligini oshiradi hamda umumiy samaradorlikni ta'minlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari loyiha boshqaruvida xaridlarni faqat operativ jarayon sifatida emas, balki strategik boshqaruv elementi sifatida rivojlantirish zarurligini asoslab beradi.

Zamonaviy loyiha menejmenti sharoitida xaridlar menejmentini xalqaro standartlar va ilg'or amaliyotlar asosida takomillashtirish loyihalarning raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Project Management Institute (PMI). (2021). *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide)*. 7th ed. Newtown Square, PA: PMI.
2. International Organization for Standardization (ISO). (2012). *ISO 21500: Guidance on Project Management*. Geneva: ISO.
3. Kerzner, H. (2017). *Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling*. 12th ed. Hoboken: John Wiley & Sons.
4. Meredith, J.R. & Mantel, S.J. (2018). *Project Management: A Managerial Approach*. 9th ed. Hoboken: John Wiley & Sons.
5. Turner, J.R. (2016). *The Handbook of Project-Based Management*. 4th ed. New York: McGraw-Hill.
6. Monczka, R.M., Handfield, R.B., Giunipero, L.C. & Patterson, J.L. (2020). *Purchasing and Supply Chain Management*. 7th ed. Boston: Cengage Learning.
7. Van Weele, A.J. (2018). *Purchasing and Supply Chain Management: Analysis, Strategy, Planning and Practice*. 7th ed. London: Cengage.
8. Porter, M.E. (2008). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.
9. Flyvbjerg, B. (2017). *The Oxford Handbook of Megaproject Management*. Oxford: Oxford University Press.
10. Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2019). *Research Methods for Business Students*. 8th ed. Harlow: Pearson Education.
11. OECD. (2015). *Public Procurement for Innovation: Good Practices and Strategies*. Paris: OECD Publishing.
12. World Bank. (2020). *Procurement Regulations for IPF Borrowers*. Washington, DC: World Bank.
13. Asian Development Bank (ADB). (2019). *Procurement Policy and Regulations*. Manila: ADB.

14. Walker, D.H.T. & Rowlinson, S. (2020). *Routledge Handbook of Integrated Project Procurement*. London: Routledge.
15. Raz, T., Shenhar, A.J. & Dvir, D. (2002). "Risk management, project success, and technological uncertainty." *R&D Management*, 32(2), pp. 101–109.
16. Too, E.G. & Weaver, P. (2014). "The management of project management: A conceptual framework." *International Journal of Project Management*, 32(8), pp. 1382–1394.
17. Vahobov, A.V. & Alimuhamedov, B.B. (2020). *Loyiha boshqaruvi va investitsion faoliyat*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
18. Otaxonova, S.S. (2021). "Investitsiya loyihalarida xaridlar tizimini takomillashtirish masalalari." *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*, 4(2), 45–53.